

Ung på 40-talet

En vårmorgon 1940 blev kriget påtagligt. Morgonvällingen tog sin beskärda del av tiden medan livsandarna vaknade. Radion avlyssnades inte alltid. Dags för skolan sedan. När jag klampade in i tamburen i skolbyggnaden, nuvarande gymnastiksalen, låg Ållmas Lasse och Ulas Lennart och brottades på golvet. Lasse som hade övertaget, tittade upp och sade: "Tyskarna har gått in i Norge". Därefter fortsatte brottningen. Jag blev stående en stund i tankar, medveten om att händelserna i grannlandet kunde förändra tillvaron påtagligt. Europa låg långt borta men Norge var nära. Thorell fortsatte lektionerna i normal ordning men en viss förstämning kunde märkas, trots att rasterna upptogs av ivrigt snöbollskrig med Moenklassen mitt emot kyrkan. Lekarna och de vänskapliga småslagsmålen fortsatte som tidigare och ingen tycktes märkbart tagen av nyheten.

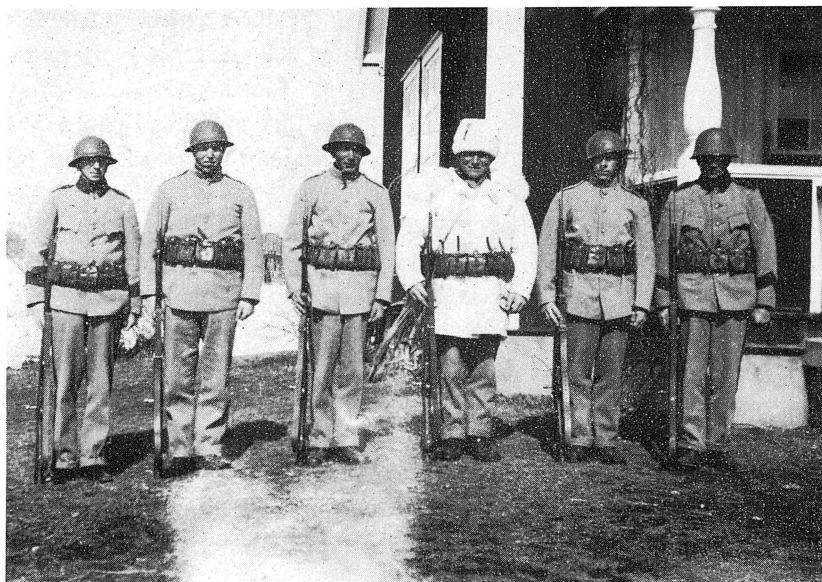
40-talet bröt således in med ofärd och hemsökelse och som ett av de mest dramatiska decennierna under 1900-talet. Det andra världskriget rasade utanför vårt land. Namn som Hitler, Stalin och Mussolini blandades in i de oskyldiga pojklekarna med pilbågar och valhänt snickrade träsvärd. Kriget ingrep även i vardagen hemma. Far—Mas Albert — blev inkallad. Han kom hem på permission emellanåt i blekgrå uniform med blå revärer och trekantig hatt. Min besvikelse var stor över att han inte hade bössan med hem. Den konstiga hatten provades respektfullt framför spegeln i kammaren. Uniformen luktade starkt av malmedel. Den

Exempel på den mångfald av ransoneringskort som fanns utdelade, t ex kaffe, matfett, bröd, kött och fläsk, socker. Särskilda restaurangkuponger fanns och personkortet utgjorde stommen i tilldelningen. Det klipptes och klistrades i det oändliga i kristidens butiker.

hade nog legat i förråd under ansenlig tid.

En tid av livsmedelsransonering förestod. Flera uppsättningar av konstiga märken delades ut. De förvarades i en särskild bok med fack för olika kartor av kuponger. En kristidskommission inrättades med Ållmas Anders som föreståndare och med kontor på baksidan av Koopen. Där satt Skrader Anders och Åll Karl och delade ut ”kort”. Skrader Anders breda, jovialiska och närsynta pondus kontrasterade markant mot Åll Karls skarpskurna bestämdhet. Det blev också reglering av slaktprodukter på gårdarna. Kontrollen var noggrann och licens måste sökas även för hemslakt. Mas Albert talade med fnysande förakt om en ”fläskspion” (en av kristidsnämnden utsedd kontrollant) som vid mörker t o m gått och kikat in genom fjösfönstren och räknat kreaturen. Det var höjden av kränkning av den personliga integriteten, ansåg han.

Landstormsgubbarna som luftbevakare vid Duvlärbäck 1940, uppställda för fotografering. Fr. v: Garp Axel, Grömings Albert, Olans Albert, Dunder Carl (DeKå) som tydligen hade vaktan vid tillfället och är iklädd varm päls och pälsmössa, Erik Blom och Bängs Albert. Snön har börjat tina i aprilsolen vid fjälsmans farstuvist medan den ligger kvar ute på gårderna. Foto: Rune Svensson

En sommarkväll i Åsens fåbodar hördes ett kraftigt mullrande. En lång rad av flygmaskiner dök upp mot kvällshimlen i väster. De var av en typ som jag inte sett tidigare. De flög i en lång kolonn och i täten och i kön fanns en trubbnosig svensk maskin. Resten var tyska krigsflygplan. Min bror Olle och jag räknade och räknade. Vi kom fram till att det var 48 maskiner som försvann mot nordväst. Det var spännande men långt efteråt har funderingar fötts om dessa flygplan. Man läste om den tyska repatrieringstrafiken genom Sverige. Det sades vara tyska permittenter som tilläts resa genom vårt neutrala land, med bevakade i tågtransporter. Om dessa flygslussningar över vårt territorium stod ingenstans att läsa. Var det för känsligt och hemlighetsfullt? Ännu ett exempel på politikernas undfallenhet mot tyska krigsmakten?

”Krigets vindar” svepte in i medvetandet. I radion hördes statsminister Per Albin Hanssons allvarstygda stämma deklarerera, att Sveriges beredskap var god. I skolan delade lärarna ut ”försvarsmärken” som vi gick i gårdarna och sålde till förmån för vårt försvar. En blå pappsköld med ett gult patriotiskt motiv, en nål på baksidan till att sätta fast på kavajslaget.

Det propagerades för friskhet och spänst. Sollerön fanns med i en riksomfattande kampanj som kallades ”Riksmarschen”. Praktiskt taget alla som kunde stå på benen skulle gå, med start vid kyrkan. Man gick till Rysshed och åter. Olika socknar tävlade om flest deltagare, som trottsade slitna halvsulor och skavsår. Som om inte slitet med harv, högaffel och yxa gav tillräcklig spänst!

Mörklägning påbjöds och man fick antingen ordna med mörkt papper för fönstren eller låta släcka lyset. En höstkväll var det mörklägningsövning och det blev en regelrätt folkvandring till kyrkbacken, där man stötte samman med många famlande personer i beckmörkret. Alla skulle dit och se hur övningen fungerade.

Tyska stridsflygplan över det neutrala Sverige — en skrämmande syn under krigsåren.

Mitt i kristiden fick Sollerön en ny skola. Det var febril verksamhet på skoltomten med spadar och hästar. Mås Anders och Bondesson var entreprenörer för det hela. Många förundrade barnaögon följde arbetet. Det grävdes för hand och schaktmassorna kördes med häst och kärra. Det var stora högtidligheter när den nya skolan invigdes 1942 och vi kunde flytta över till ljusa och fina lokaler. Där fanns mycket nytt, centralvärme och en ringklocka som kallade till lektionerna. Biblioteket flyttade också till skolan och där hade Sven Jerring en Barnens brevlåda. Skolkören sjöng några sånger och Milå Elsa läste Rull Anders dikt ”Je lådigsväjs” på soldmål. Men fortfarande åt man matsäck i korridoren. Jag gick ibland till Koopen och köpte en halv limpa om inte Amusull Stina hade haft tid att lägga i mjölk och ”tuppor” i ryggsäcken.

Kosthållet var tämligen spartanskt under krigsåren. Baslivsmedel var egna produkter från jordbruket, i huvudsak potatis, kornmjöl, fläsk från grisen och kött från en eller annan kalv. De magra korna gav mjölk och smör, mesost kokades som komplement till tunnbrödet. Strömming eller sill köptes kaggvis och var obligatorisk frukosträtt. När utarbetet krävde mesta tiden blev det att ta en ”sull” — d.v.s. tunnbröd i mjölk och med bärmos till. Vintertid förvarades bärmos i ett stort laggat kärl (stamfat) i härbret där det blev fruset. Man fick utrusta sig med kniv och hugga loss stycken som tinades upp vid spisen. Gröt och välling var också dagligmat och mathållningen blev stundom ganska enahanda.

Ransonering märktes inte mycket av. Amusull Stina klagade dock över att det tog slut på kaffet. Det köptes olika slags surrogat men bäst var troligen en blandning av vete- och rågkorn som rostades i en liten brännare med skaft över öppen eld, maldes och blandades samman med de åtråvärda aromatiska bönorna. Mas Albert hade alltid smått om tobakskuponger trots att han rökte de smala ”Turk” i gula paket som föraktades av de flesta rökare. Han övergick till ”Riks Shag” piptobak och då räckte kupongerna längre.

Vid tunnbrödsbakningen fick man hjälpa till som bakudräng. Kvällen före kokades potatis i en stor kopparkittel. Grannar och bekanta samlades kring kitteln som hölls varm med gamla mattor eller säckar. Träskålar isolerade bra mot knäna. De bästa skalknivarna var uttjänta bordsknivar med bladet snett avhugget några centimeter från skaftet. Kring potatiskitteln dryftades dagshändelser, drogs historier och skvallrades.

Belöningen för ”flasjopi” var en tunnbröds-kaka, ofta ”blotbrö” som åts med smör och messmör. En delikatess som hade en ”spännande” efterverkan därför att man åt för mycket av det ojästa brödet. Nästa dag fick man dra potatisen i en kvarn, bära in långved av gran till bakugnen, se till att kornmjöl fanns, bära ut bördor av brödkakor till härbret och ta emot spetsfundigheter och gliringar från bagerskorna, som alltid verkade ha sina pratkvarnar i toppform under bakdagarna. Man bakade två— tre dagar i sträck och gjorde arbetsbyte. Amusull Stina var borta många dagar under hösten eftersom hon skulle göra igen bakdagarna. En utmärkt fungerande ordning i bygemenskapen.

Arbetsbyte gällde också vid tröskningen om hösten. Det tröskades åt de fyra—fem hushåll som ägde trösk gemensamt. Varje man och kvinna hade sin givna uppgift. De äldsta fick mata trösken men som ung och oerfaren fick man mest trampa halmen eller ge sädesbanden från lasset. Gamängen Bus Nils brukade alltid avsluta den gemensamma tröskningen i Busgården med att säga: ”tack fö jopi då, ir ädd int böva jopa våss nå äld”. Detta naturligtvis sagt i bästa välmening och med hans speciella glimt i ögat.

Idrotten började engagera sinnet. Fotbollen fanns nästan på skolschemat. Varje rast ”delades det upp” och lektionerna började som regel med svetten lackande. Nere på ”slogan” (en tuvig gräsplan nedom ”vatubuttn” i Gruddbo) utkämpades hårda duster om bollen. Troligen med erfarenheter från dessa bollkamper ordnades ett utbyte med Vikapojkarna. Vi fick låna de gamla urtvättade A-lagströjorna, bleksvarta med en gul bård över bröstet. Skodon och byxor fick vi hålla själva. Ett gäng cyklade över Gesunda och Ryssa och mot Vika, där byns yngre entusiaster mötte upp. Med stoltheten svällande i bröstet drogs de blekta tröjorna på och kampen började. Det var Ållper Tore, Flinta Per och jag i försvaret och Tolla John, Småsik Folke, Brav Bengt, Stenis Ingmar och flera till. Ållmas Lasse stod i målet, troligen förpliktade brodern Olles plats i A-laget. Vinst eller förlust förefaller så här långt efteråt ganska betydelselöst, det var kampen på främmande mark som gav mening åt upplevelsen.

En match finns kvar i minnet. Laget kallades till Mora för en träningskamp mot Moras ungdomslag som hade en viktig match framför sig. De behövde en lätt match för att stärka självförtroendet. Vi behand-

lades lite arrogant i omklädningsrummet på Sandängarna — ett hopplockat lag från Sollerön hade ju inte en chans mot Morapojkarna ansågs det. Vi gick ut på planen och i småilska spelades skjortan av det skrytsamma Moralaget. Vinst med 4—1. Det var en lagseger med en kollektiv sötma som fortfarande kan bereda glädje vid minnet.

Idrottssidorna i tidningarna upptogs av löparstjärnorna Gunder Hägg och Arne Andersson som slog världsrekord gång på gång. Svenskarna verkade oövervinnliga. Sollerön hade sina egna löparstjärnor som kämpade mot Mora och Orsa i klubbmatcherna. Det var Stunis Ejnar, Järk Einar, Dunderull Rune, Svarvkitt Georg och Sörbu Ivar. Bröderna Fält Albin och Ivar var oslagbara i kastgrenarna. Bälter Arvid och Niså Ivar goda höjdhoppare. Junioren Mas Gunnar började göra goda resultat i längd- och trestegshopp och det stimulerade intresset ytterligare. På 40-talet fanns löparbanor, hoppgröpar och kastringar på idrottsplatsen. Friidrotten blomstrade och regelbundna poängserier lockade många deltagare. Vissa kvällar avverkades några grenar, följande vecka nästa omgång o.s.v. Poängen räknades fram med hjälp av en tabell. Segrare blev den som hade högsta poäng sammanlagt. Vid idrottsföreningens årsmöte efter nyår delades ut pris i poängserie och klubbmästerskap. En och annan medalj eller statyett finns alltså kvar i garderoben.

Luftbevakningen flyttades till Bängsgården, där ett torn byggdes på uthustaket. Bevakningen sköttes nu av ett antal unga flickor i uniform, även de beväpnade med gevär. Detta föreföll anmärkningsvärt med hänsyn till att man hade den uppfattningen att dylika krigiska verktyg var förbehållet det manliga släktet. Beväpningen visade sig vara nödvändig, främst till försvar mot öns kärlekskranka ynglingar som i sin trånad kunde ta sig för att forcera avspärrningen. Det talades om varningsskott som avlossats men inte tagits på allvar och det efterföljande skarpa skottet gått mellan benen på ynglingen, som då fann för gott att sätta sig i säkerhet. Flera varianter fanns om ynglingars orsaker till att kliva in på ”demarkationslinjen”. En gång när jag tillfälligt var behjälplig med att klyva fjälsmans vedhög som fanns inom gott synhåll från Bängsgården hördes ett utdraget genomträngande skri därifrån. En spritt naken ung flicka kom rusande bland blommor och gräs. Det visade sig att hon var tätt följd av ytterligare en naken flicka med en vattenspann i högsta hugg. Så kunde de roa sig i den varma sommarsolen och det gav mig

mitt första synintryck av en helt naken kvinna med guppande bröst på en blomstrande solig sommaräng. Hormonerna hade dock inte helt börjat svara upp till sina funktioner vid denna tidpunkt men jag började ana ett begynnande sipprande. Luftbevakarskorna var populära vid dansbanorna. De kallade sig själva vid täcknamn som: "Pjatten", "Nalle", "91:an", "Småland", "Raggen" o.d. Deras vistelse på ön resulterade i några förlovningar och ett och annat giftermål. Deras målsättning hade således inte enbart krigisk innebörd.

Ett stående och lockande inslag under somrarna var bryggdanserna. s/s Engelbrekt kom på aftontur varje onsdagkväll från Mora till bryggan i Bengtsarvet. Danslystna kunde ta sig en svängom på bryggans ojämna trägolv till tonerna av Gösta Mattssons saxofon och Bud Anders eller Axel Erikssons dragspel. Trots avsaknad av högtalaranläggning kunde "Dedicated to you" och "Bye bye blues" höras lång väg. Promenerande hade ett par timmars möjlighet att svärma på ön. Fram mot hösten kunde solleröbornas äppelskörd decimeras avsevärt. Albin sålde varm korv från magasinsbyggnaden. En gång hade han fått ett par burkar korv som tycktes alltför bleka av lång lagringstid. Albin tittade på dem och gav direktiv om att de kunde nog säljas längre fram på kvällen när det blivit mörkare.

Nyårsrevyerna var ett efterlängt och attraktivt inslag i nöjeslivet. Svän Arvid och DeKå hade god hjälp av glädjespridaren Bus Nils till att locka fullsatta hus i föreningslokalen. De lokala nyheterna och skandalerna presenterades i visform med kluriga och ibland elaka texter och sketcherna drog ner massor av skrattsalvor. Att bli utsatt för ett inslag i revyn kunde uppfattas som både förnedrande och smickrande.

Andersmässan var populär, enligt sed klädde man ut sig i olika förklädnader och gick i gårdar, där det fanns någon som hette Anders vilket var nästan varannan. Det kunde bli andra gårdar också. I bästa fall vankades det något äpple eller pepparkaka. Längre fram mot kvällen drog man till "båkkän" (vid kyrkan) och där kunde skaror av utklädda ungdomar dra fram under försök att gissa vem som dolde sig under maskereringen. Vanligtvis bestod denna av gamla avlagda kläder och en strumpa över ansiktet med hål klippta för ögon och mun. Under flera år gjorde jag succé med en cowboydräkt som jag fått av en stockholmsbekant. Det var en ljusbrun overall med läderfransar vid armar och ben, bredbrättad

hatt och patronbälte. Även Annamässan firades på samma sätt men av någon anledning upphörde den efterhand trots att det fanns en uppsjö av Annor i socknen.

Majstångsresningen i Bråmåbo tillhörde en av de traditionella nöjesinslagen. Stången fanns i korsningen vid Mikkलगården. Sedan den rests, tågades till tröskladan som för ändmålet rensats och gjorts i ordning för dans. Såger Kal, Sturull Joan, Stikå Gunnar drog sina dragspel av hjärtans lust och ibland var Buslars Gustav trumslagare. Kaffet spädades ut med starkare varor och dansförmågan avtog efterhand som natten fortskred. Slagsmål var vedertagna inslag. Vid mitten av 40-talet hade det dykt upp en del egendomligheter i fråga om herrmodet. En del klädde

"Swing-pjatten", en modenyck på 40-talet. Femtio år senare skulle den inte alls väcka samma uppseende som när den först visade sig på dansbanor och promenadstråk.

Teckn: H Nilsson

sig i attribut som gav dem epitetet ”pjattar” med smala byxben, långa vida blazers i djärva mönster och stukade hattar med breda brätten. Framför allt var det pojarna från Ryssa som följde modet. Under en majstångsdans fick en av dem en snusportion struken över ryggen på sin ljusa blazer, vilket föranledde motåtgärder och snusaren fann för gott att skyndsamt rymma fältet till hemmet och där regla dörren ordentligt. I dammodet gjorde ”New Look-en” sin entré men möttes i början av förtrytelse — vilket slöseri med tyget, det dolde ju vackra knän och vader på flickorna.

Ordenshusets biograf drog som vanligt en stor och trogen publik med Fyr Axel i spetsen. Maskinisten Engström kom körande från Mora i sin Graham och vaktmästaren Masanders Ull var uppoffrande och noggrann i sin tjänst. Det blev något av en sport att försöka smita förbi hans vakande ögon, vilket inte var lätt. Någon enstaka gång lyckades det att ta sig upp på vinden och kika ner genom takluckan. Inträdet kostade 1,20 kr och det innebar en betydande ekonomiskt uppoffring att betala in sig. Vid ett tillfälle drogs en mycket populär film och föreställningen blev tidigt utsåld. Många blev förgrymmade över att de inte kom in. Masanders Ull textade på ett pappstycke: ”FULLSATT” och fäste på dörren innan han låste. Ett ljushuvud bland de utestängda tog och avlägsnade första och sista bostaven i texten med påföljd att denna fick en helt annan och lokalt betingad betydelse.

Alla ”sturgåssar” (ynglingar i övre tonåren) skulle ha hatt och grå trenchcoat med läderskärp. Det var en stor händelse när man köpte den första hatten. Det blev en brun utan kantband. Hatten skulle stukas på ett visst sätt, hög fram och låg baktill. Den måste likna de stora pojarnas. Med bävan och ångest togs den på första gången. Alla viktiga premiärer är nog likadana.

Biblioteket hade flyttat till nya skolan och på lördagskvällarna satt Thorell och lånade ut böcker. Det fanns god anledning att besöka honom och litteraturintresset började vakna. FIB:s förlag började ge ut häftade böcker av kända författare i billighetsupplaga, t ex Jan Fridegårds ”En natt i juli” och ”Offer”, Gustaf Rune Eriks ”Det blir bättre i vår” och Owe Husars ”Nattens väv”. Böckerna kostade 1,25 till en början men höjdes till 1,55. Bonniers följde efter med utgåvor av billiga böcker som Sigfrid Siwerts ”Slottsfinal” och P A Fogelströms ”Att en dag vak-

na”. Wingförlaget hade något högre pris men man kunde få Olle Hedbergs romaner för 2,95. Bokhyllan började svälla och dessa häftade böcker blev inkörspport till litteraturens fascinerande värld.

Sedan konfirmationen klarats av kunde konstateras att det inte fanns något större utbud av arbetstillfällen på ön. En del sökte sig bort och helst mot huvudstaden men denna möjlighet lockade inte. Bengtsarvets byamän stämplade ut kastved och kolved i Moren och detta blev debut på arbetsmarknaden. Broder Olle, Malte, Lind Erik och Bos Gunnar tog samma möjlighet. Snön vräkte ner tidvis och det kändes stundom överkomligt att skotta sig ner till roten på träden för att få utrymme för verktygen.

Den egentliga erfarenheten av skogsarbetarlivets mödor började nästa vinter. Tillsammans med kusin Kalle högg vi timmer åt körarna Mas Albert och Grömings Albert. Logi hade ordnats i Gottlands fäbodar vid Fjärden. I en torftig koja fick vi samsas med de bäge körarna och två

Vinterkväll i skogskojan, Gottlands fäb. 1946. Fr v: Bäck Johan, Boslars Anton, Fjälsmas Anders på tillfälligt besök, förf., Mas Albert, Mas Kalle och Grömings Albert. Foto: Mas Kalle (med magnesiumblix).

huggare till; veteranerna Bäck Joan från Bråmåbo och Boslars Anton från Rullbo. En lärorik tid i en ovan boende- och arbetsmiljö tog sin början. Det gavs erfarenheter av många praktiska problem och dess lösningar i en trång gemenskap under de flesta av dygnets timmar. En viss turordning fanns för vattenhämtning, namnen uppsatta på en bräda med hål för varje namn och en sticka som flyttades efterhand man avverkade sin tur. Gemensam ved höggs och sängplatser tillreddes i god sämja. Plats för matlagning kring öppna spisen var största problemet. Potatis kunde kokas gemensamt men i övrigt hade alla skilda matlagningsturer men var hungriga samtidigt. Kvällarna i kojor var berikande. I karbidlampans susande sken cirkulerade historier från förr, arbetet i skogen dryftades och det berättades om skrömt och övernaturligheter. Men framför allt diskuterades politiska frågor. Grömings Albert ledde arbetarkommunens avdelning på ön och biträdades av partikamraterna Joan och Anton. Som meningsmotståndare framstod mestadels Mas Albert med god assistans av kusin Kalle. Med kännedom om fars ljumma intresse för politiken, framstod hans inlägg mer som ett utslag av oppositionslust än av övertygelse, allt blandat med en god portion retsamhet.

Av verktygen kändes yxan mest van i handen. Timmersvans med sågkamrat (spiralfjäder med krok att fästa i trädet), bågsåg och barkspade fick bättre bett efterhand och till slut kunde man barka åt bägge hållen. Strapatserna var legio. Främst i minnet dröjer ett glesbevuxet skogsskifte i Vatudalen med kort och tätkvistig skog. Snön låg meterdjup och en nästan timslång skidtur erfordrades morgon och kväll till och från platsen. Först en tid efteråt växte fram en respektfull beundran för åldermännen Bäck Joans och Boslars Antons prestationer, deras seghet och envishet i synnerhet som Anton besvärades av en polioskada. För en ringa dagspenning och utan skidor klarade de arbetet utan klagan. Det var en välgörande tankeställare för en tonåring. En retroaktiv uppskattning till de bägge. Vatudalens kärvhet bidrog måhända till att jag så småningom valde en annan bana i förvärvslivet.

Flera huggarvintrar följde i andra fåbodkvarter som Björka, Flenarna och Borrberg. Från sistnämnda finns en betecknande bild av boendeförhållandenas påfrestningar. Våra körare var färdiga och drog hemåt mot ön. Ett erbjudande från Måssper Karl om fortsatt huggning accepterades. Det övriga huggarlaget åkte mot ön medan jag släpade den stora mat-

säckslådan på snön ner till Krånggården som skulle bli mitt kvarter. Den första natten blev isande kall. Jag var ensam i stugan och trots eldning hela kvällen i öppna spisen, verkade hela huset oeldat. Jag kröp till sängs i ytterkläderna och drog över mig allt som fanns, t o m några mattor från golvet. Efter att småhuttrande ha fallit i sömn, väcktes jag av ett summande ljud, som steg och sjönk. Vinden slet i trädskronorna utanför. Plötsligt hördes ett rasslande runt väggarna. Ensam i hela fäboden föredrog jag att bli kvar i sängen och efterhand föll jag åter i slummer. På morgonen gavs förklaringen till ”spöknattens” händelser. En pappskiva i en trasig fönsterruta hade vibrerat i den tilltagande blåsten och utanför väggarna fanns rikligt med ekorrspår. Nästa natt var drägligare och god granskog gav rimlig förtjänst de följande arbetsdagarna.

I mitten av decenniet tog Sollerö jordägare ett radikalt beslut som kunde betecknas som djärvt — laga skiftet inleddes. Det var ett av de största förrättningarna i landet beträffande berörd areal. Nya möjligheter till förtjänst uppstod. Arbetslag bildades och sommartid blev jag hantlangare i ett lag som mätte polygontåg och rensade rågångarna västerut i utskogen. Nya trakter besågs, bl a Anleberget och Rödsklöf, berg som vi inte ens läst om i skolan men som dock var högre än Gesundaberget. Senare var jag med om att ”gå upp” paralleller, hugga upp inmätta rågångar i skogen. Arbetet betalades med dagpenning till skillnad från skogsarbetets ackordsuppgörelser. Jordägarna betalade 13,-75 pr dag. Maten fick man hålla själv. Det resulterade dock i att jag kunde köpa min första egna cykel, en grön Rambler hos Nordahls.

Under 40-talet fanns musiken som en påtaglighet. På vinden stod en gammal tramporgel, som dock sällan trakterades av Mas Albert. Ibland kunde han förmås att trampa igång ”Bondvals” av Pinet. Besöken i grangården var täta. Där fanns Sturull Gunnar och Johan med sina dragspel och ibland fiol. Sturull själv fingrade mera sällan fram gamla låtar på sina instrument. I Sturullgården fanns en spelmansfamilj som gärna underhöll både för egen och andras förnöjelse. Ivrigt lyssnande grundlades där musikens attraktionskraft hos mig.

En ny musikstil började fascinera mig — jazzmusiken. Under en stockholmssejour köpte Olle in en resegrammofon på en pantbank och tog med hem. Den förvisades dock till en avskild plats eftersom musikformen fann ringa nåd i husfaderns öron. Enligt hans mening hade de

Jazzmusiken — ett eko från en främmande kultur — gör sitt intåg i press och musikliv.

Fritt efter Palle Rosenkrantz i Orkesterjournalen.

inköpta skivorna underliga namn på musikanterna, t ex King Oliver, Louis Armstrong, Duke Ellington, Count Basie och Muggsy Spanier. Konstigt lät de också tyckte han. Grammofonen vevades upp och stift måste bytas ofta för att inte slita ”stenkakorna”. En klar förbättring blev det sedan jag köpt en manick som kallades pick up hos Knutz & Svensson i Linkis affär. Den monterades på tonarmen, en sladd med stift stacks in i ett uttag i radion och så kom ljudet genom högtalarna. En musikalisk sensation så god som någon. Örat låg ofta tätt intill radion, takten stampades och man befann sig bortom alla andra intryck från omvärlden.

Åren mellan de första trevande tonåren och de intrycksmättade sista, var en slags omedveten väntan på mognad och utveckling till vuxenlivet och den upplevdes med otålighet. Då kände jag inte till det kinesiska ordspråket:

*”Du skall ibland ge Dig tid
att sätta Dig ned
och vänta på Dig själv”*

Sentensen borde ha varit signifikativ för denna tid.

Skillnaden mellan decenniets första och sista år var synnerligen väsentligt i ett avseende — flickor. Till en början var de något retsamt som

borde nonchaleras för undvikande av obehag. Efterhand tilldrog sig de feminina objekten allt mer intresse och till slut fick de fundamental betydelse. Det var ytterst noga hur blazern skulle sitta och hur hatten studkades. Efter mycket avundsjukt gloende vid dansbanor på svepande kjolar med en eller annan skymt av en nylonstrumpeglänsande flickvad, togs sedan en del trevande och tafatta danssteg. Till en början skedde detta på bagarstugans knäskurade golvtilljor men sedan i en slags halvyrrel på en riktig dansbana med en arm runt en mjuk midja och en kittlande hårlock mot kinden. Premiärkänslan var svindlande. Den första kysen gav sedan näst intill en flerdagars sinnesberusning som i en verklig-hetsfrämmande värld.

Det begynnande arbetslivets upplevelser, den stärkande kamratkretsen i idrottslivet, en termin på folkhögskolan på Skeriol vidgade tillvarons vyer. Tonårens genomlidna och nästan kvävande blyghet övergick till en verklighet mot tröskeln till den definitiva vuxenvärldens allvar, men det är, som Kipling sade, en annan historia.

Helmer Nilsson